

Dr. Ravasz László püspöki székfoglaló beszéde

Elhangzott 1921. október 1-én

Méltóságos és Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Az egyházkerületi főjegyző Úr Őméltóságának, igen tisztelt, kedves barátomnak, mélyen megrázó és a történelem lelkétől átítatott szavaiban kifejezett üdvözlést hálás szívvel köszönöm.

A dunamelléki egyházkerületnek nagyon világos tapasztalatai vannak arról, hogy ki a *jó püspök*. Nemcsak a régi írásokból, melyek nagyszerű történelemről beszélnek, nemcsak oly kiváló szellemeknek a rajzából, amely kiváló szellem megnyilatkozását ez előttünk elhangzott beszédben hallottuk, hanem ez élő nemzedék saját emlékezetéből is. Mert amint e falakra hátratekintek, mögöttem áll a múlt, rajtam túlnövő óriás alakjaival, akik a történelem talapzatán állva megítélnék és egyben biztatnak engem.

Egyik az alkotásban volt nagy, a másiknak a lelke kigyúlt, mint egy fáklya, hogy a „sötétség is világosság lett körülrte” (139. Zs. 11. vers); a harmadiknak a lelke úgy világított, biztatott, mesélt és jósolt, mint a magyar puszták pásztor tüze, melyet nagyszerű mythosok alakjai rajzottak körül. Közvetlen elődöm pedig a szeretetnek, a hűségnek, a megbocsátásnak, az engesztelékenységnek és az odaadásnak volt áldott lelkű és áldott kezű művésze.

Van kikre visszatekintennem, van kiktől tanulnom. Csak arra kérem Istent, hogy hűséges tanítványnyá tegyen engem és az ő kikutathatatlan, csodálatos útai és módjai szerint használjon fel engem is az ő céljaira, amelyeket emberi szem előre nem láthat. Ez az én püspöki programomnak első szava és alaphangja. *Programot ennek a világnak egyedül Isten ad az ő szent Fia, az Úr Jézus Krisztus által* és minden program, minden püspöki székfoglaló csak annyit ér, amennyiben ennek a felséges, nagy örök programnak gondolatait ragadja meg, emeli ki, és vallja magáénak.

Másodszer van alkalmam hosszabban szólni a Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés színe előtt. Először ott a Kálvin-téri templomban, amikor az evangéliumnak nagy építő gondolatait próbáltam előtérbe állítani, amelyek transcendens magasságban és örök érvényben állnak, élnek és hatnak, és amelyek templomba valók, mert emberi túlekedéseken, gyakorlati akadályokon, exigenciákon¹ magasan felül állanak. Most itt a gyakorlati élet kérdéseivel kell foglalkoznom és arról számolnom be, hogy épen a jelenlegi világhelyzetben, épen a dunamelléki egyházkerület püspöki székében, a most konkrét fennálló kérdésekkel szemben milyen álláspontot foglalok el.

Annak az előre bocsátásával és határozott megvallásával, hogy minden gyakorlat tulajdonképpen eszményeknek a kivetődése és hogy előbb a transcendens, örök igazságok vannak és azután jön a gyakorlat, nem pedig megfordítva: gyakorlati kérdések empirikus megfigyeléséből vonunk olyan amilyen relativ érvényű elveket – hangsúlyozom, hogy az én programomnak örök transcendens elvei ott vannak megírva a Szentírásban. Amit ez a Szentírás izen és mond nekünk, ebben a pillanatban ennek a világnak, az lesz az én püspöki programom, úgy amint azt én most látom és el tudom fogadni. (Éljen!)

Méltóztatnak visszaemlékezni, hogy a világháború eleinte azzal járt, hogy a vallásosság máról-holnapra szinte meglepően felszökött és hogy úgy mondjam, divattá vált. Sokan ennek akkor nagyon örültek és nagy megújulást jósoltak belőle. Nekem aggodalmaim voltak már akkor. Viszont a világháború

¹ követelmény, elvárás

befejeztével a nagy destructio² omladékai között a keresztyénségnek és a vallásosságnak teljes hitel-vesztettségét, csődjét állították a felületesen gondolkozó emberek szeme elé. Ez is épen annyira nem áll, mint az előbbi. Az a keresztyénség, amely az örökkévalóságra szól, életének második ezer esztendeje végén tulajdonképpen még gyermekcipőben jár. A keresztyénség nemhogy nem élte ki magát, de még ifjúvá se serdült; a keresztyénség még a konfirmáción se ment keresztül. Mert a keresztyénség eddig külsőleges keresztyénség, *epidermis keresztyénség volt*. Azért hullott le, azért veszett el, azért lehetett annak a csődjéről beszélni. Meg vagyok tehát győződve róla és bizonyoságot teszek róla, hogy *Jézus Krisztus tegnap és ma, és mindörökre ugyanaz*, és ennek a világnak minden gyógyulása, minden megújulása, csodálatos és nagyszerű fejlődése, előttünk elképzelhetetlennek látszó reneszánsza a keresztyénség új és teljes átélésétől függ.

Mikor a világháború utolsó éveit járta már, a jobb lelkekben mind a két párton, mind a két részen felébredt valami elutasíthatatlan és hatalmas vágy, hogy ebből a háborúból, amely egy démoni megszállásnak volt eredménye, amely lényunktől idegen átok következményeként zuhant ránk, valahogy örökre és végérvényesen kiszabaduljunk és az egyetemes emberi testvériséget megtalálva, – bajvívó testvérek egy villámfénynél ismerjük meg azt, hogy egy anyának gyermekei vagyunk. Mind hatalmasabbá vált az az igény és remény, hogy a világháború eredményeként nagy kiengesztelődés, nagy megbocsátás, egyetemes emberi élet elkezdése és közös összefogó, ember- és nemzetmegbecsülő munka induljon meg. Világosan emlékezem az irodalmi nyilatkozatokra, amelyek ezt hirdették és vallották mindkét oldalon, és a lelkem ujjongott erre, mert én is ezt lehetők tartottam, s azok közé tartoztam, akik ezt imádsággal és munkával elhozni és biztosítani szándékoznak.

De a versaillesi, illetve a trianoni békeszerződés megrontotta, megmérgezte és tönkretette ezt a nagy reménységet s közelgető lehetőséget. Mert az a szellem hatotta át, amelyik a háborút kezdte, szította, kérlelhetetlenné tette. A béke ugyanannak a gonosz, démoni erőnek volt a gyermeke, a rettentő, az átkozott fattya, mint amelyiknek a háború volt. (Úgy van!) Ezért a háború nem szűnt meg; taktikai és stratégiai fordulat lehet, hogy van benne, de tulajdonkép ezen a nyomorult emberi kulturán tovább folyik a kérhetetlen és rettentő háború, csak most nem a csatatéren, és nem mechanikai eszközökkel vesznek el az emberek, hanem odahaza a tűzhelynél, a közéletben, a fórumon, a nemzeti életben pusztulnak, vesznek, éhséggel, belső mérgezésekkel, nyomorultán egész nemzetek. (Úgy van! Taps.) És a trianoni békeszerződés minden átka, minden nyomorúsága, minden bűne leginkább erre a mi szerencsétlen Magyarországra nehezedik, mintha újra ez lenne Izráelnek az a szenvedő szolgája, akin a világ veresége, sebe, nyomora, átka ül meg és üt ki. Mi vagyunk leginkább legázolva, eltiporva és darabokra tépve. Ez a békeszerződés eredményezte azt, hogy egy ezeréves kultúra ormáról visszalöknek bennünket a fizikai és morális dezolációba:³ a balkánizálódásba. Halálra ítélnék egy oly nemzetet, amely ezer esztendő alatt megmutatta, hogy joga is van, ereje is van és érdeme is van arra, hogy éljen! (Úgy van!)

Nos Magyarországnak ebben a rettentő helyzetében, ebben a nagy éjszakában, amit Homeros *amphimelas*-nak, körös körül és teljesen feketének nevez, mécseseket csak a protestantizmus gyújtott, odaát is, és idebenn is. Testvériség, jobb belátás, emberi szempontok értékelése, Krisztus lelkétől való megillettetés a protestantizmusban jelentkezett.

Odaát a győző nemzetek protestantizmusában úgy jelentkezett, mint a *jobb lelkiismeret ébredése*. Bűnbánat táplálja azt a rokonszenvet és megértést, amely mifelénk fordul, és csak akkor fogadhatjuk el,

² rombolás, pusztulás

³ pusztulás, nyomorúság

ha csakugyan bűnbánat táplálja. (Úgy van!) Ugyanaz az angol-szász protestantizmus, amelyik a maga hatalmi alakulatában mint uralkodó politika tönkre tett és elejtett minket, ugyanaz a protestantizmus mint lelki közösség, mint Isten előtt való megállás, mint testvéri szolidaritás, mint lélek – megszán, szeret és fel akar emelni bennünket. (Úgy van!)

Küzd a világprotestantizmus lelke és mi érezzük, mint ennek a küzdelemnek a tárgya, hogy mi vagyunk a kivetített reflexei annak a nagy küzdelemnek. Az a kérdés, hogy a világprotestantizmusban melyik lesz a hatalmasabb: a világi protestantizmus, vagy a lelki protestantizmus? Ha a lelki protestantizmus lesz a hatalmasabb, mi fel fogunk kelni. *Igy fogjuk mi visszaadni a protestantizmusnak legnagyobb ajándékul azt, hogy szenvedéseinkkel hozzájárultunk annak belső újjászületéséhez.*

Másfelől ez a szerencsétlen ország olyan, amilyen *külpolitikai sikerekhez a protestáns akció révén jutott eddig.* Állapítsuk meg azt, hogy egy olyan eminent⁴ politikai és nemzetközi alakulat, mint a katolicizmus, egészen a legújabb időkig, talán a nyárig vagy tavaszig még szóhoz sem tudott jutni. (Igaz!) A protestantizmus már akkor, mikor a fenyegető bárd felemeltetett, legalább imádságának hófehér kezével és imádságtól fehér ajakával segedelmet tudott kérni. (Taps.)

És a magyar protestantizmus volt az, amelyikkel esett az a megrázó történet, amiről Zrinyi Miklós beszél a „Török áfium ellen való orvosság” bevezetésében, hogy amikor Krózus királyságát elfoglalják, beront az ellenség a palotába és felemeli a kardját egy katona, hogy levágja a királyt; Krózusnak a néma fia, aki hallgatagon járt a fényes palotában, akihez nem tudott szólni senki, és akinek nem volt mondanivalója, kiált fel, hogy *„ne bántsd a királyt!”*; és Krózus megmenekült. Ez a néma gyermek a magyar protestantizmus, amelyik egy királyi palotában, Magyarország fényes királyi palotájában némán, meg nem értve járt, akihez jó szava nem volt itt a hatalomnak, akit nem hallgattak meg s legfeljebb csak túrték, az kiáltott fel. (A szónok szavai szinte elvesznek a frenetikus kitérő éljenzésben. Taps, éljenzés, felkiáltások: Ez az! Úgy van!) Illő tehát, főtiszteletű egyházkerület! (Megújuló éljenzés és taps) ... hogy a protestantizmus egyik legkiemelkedőbb képviselője, a dunamelléki ref. egyházkerület innen ebben a pillanatban hálával és szeretettel gondoljon azokra a kezekre, amelyek felénk nyultak, hálával és szeretettel gondoljon azokra a férfiakra, akik tőlünk kint jártak és végezték ezt a munkát, és átkiáltva hegyeken, országokon és Alpokon, hogy egyek vagyunk velük az életben és egyek leszünk velük a halálban is, amint egyek vagyunk Krisztusban és az ő Atyjában! A dunamelléki egyházkerület az, amelyik eddig Magyarországnak a világprotestantizmus lelki szolidaritásába beiktatására minden kerület között a legtöbbet tett, és – hadd állapítsam meg ezt, és magam is kötelezőleg nyilatkoztassam ki, — hogy a protestantizmus eme lelki ökumenikusságát és benne a kálvinizmusnak ezt a *katholikumát* az egyetemes emberiség egyik legdrágább kincsének, a Krisztus királysága legfontosabb garanciájának tartom és szívből szándékozom ápolni. (Éljenzés.)

A békeszerződés darabokra törte hazánkkal együtt a mi református egyházunkat is. Talán nem is szükséges és nem is helyes ezzel a kérdéssel hosszabban, részletesebben foglalkoznom. Csak azt jegyezzük meg, hogy szent meggyőződésünk szerint *az egyház határai lelki határok, mint ilyenek nem esnek össze semmiféle politikai határokkal.* (Úgy van!) Ez az egyik. A másik pedig az, hogy a magyar kálvinizmusnak a lelki egységét, melyet ezer esztendő készített el, négyszáz esztendőnek vére és könnye teremtett, majd erősített meg, amely a szellemi világ minden szent és drága szálával eltéphetetlen életegységgé fűzetett és szerveztetett, nincs oly földi hatalmasság, amelyik ezt darabokra tépje és megghiúsítsa. (Úgy van!) Ennek a nyilvánulását feltarthatják, tőlünk lelkeket, gyülekezeteket elszakíthatnak: a pusztaságba

⁴ kiváltképpen, legfőképpen

levők még drágább gyermekeink és testvéreink lesznek, akik után a könnyünk hull, az imádságunk száll, – s a kezünk dolgozik és áldoz. (Éljenzés.)

E pillanatban tehát kegyelettel emlékezünk meg szenvedő testvéreinkről, papjainkról, tanárainkról, híveinkről. Tudjuk, hogy miket szenvedtek botverésben, anyagi tönkretételben, kiűzetetésben és megállapítjuk azt, hogy református pap, nemzete ügyének *bármily szenvedések között még árulója nem volt.* (Igaz! Úgy van!) Fájdalom minden más egyháznak van szégyelni valója ezen a téren, csak reformátusról nem tudok, akiért az orcámnak pirulnia kellene! (Taps.)

2086 ekléziánkból 1078, tehát a nagyobb rész elveszett. Arányszámunk azonban a Csonka-Magyarország jelenlegi tagozódásában mégis másfélszeresre emelkedett. Ez természetes is. Ez a kálvinizmus fajmagyarságából következik. Ha Magyarország területén élő összes magyar embereket összegyűjtenénk és azok alkotnának egy országot, abban a kálvinizmusnak még a jelenleginél is sokkal kedvezőbb arányszáma volna. (Úgy van!) Azonban ennek a kálvinizmusnak a helyzete most jelenleg igen nehéz. Körülbelül 10–15 évvel ezelőtt kezdettem azt az egyházi publicisztikai harcot, amelyben elvi alapon ex thesi próbáltam foglalkozni a kálvinizmus helyzetével a magyar erők elhelyezkedésében s állapítottam meg azt, hogy a kálvinizmus az ultramontanizmus⁵ és radikálizmus, a fekete és vörös malomkő között őrlődik. (Úgy van!) ... állapítottam meg azt is, hogy se az egyiknek, se a másiknak suffixuma⁶ nem lehet. (Úgy van! Úgy van!) Akármelyiket sokkal jobban megcsinálja nála az a másik. A kálvinizmus nem tud olyan szép fekete lenni, mint az ultramontanizmus, és nem tud olyan piros lenni, akárhogy kendőzné magát, mint a radikálizmus. A kálvinizmusnak csak egy feladata van: *önmagának kell lenni.* (Úgy van! Éljen! Taps.) Ha önmagához hű és erős, akkor a kálvinizmus a jelenlegi világformáló erőknek a tülekedésében és feszülésében hatalmas eredő lehet, nagyszerű világtörténelmi megoldás, aminek a próbája rögtön az, hogy a jobboldali részből a legvilágosabb, a legbecsületesebb, a legőszintébb lelkek utána fognak menni, viszont magához fogja vonzani a baloldali részből is azokat, akiket az etikai értékek, a belső regeneráció, az örökkévaló eszmények, szóval az igazi értelemben vett emberi idealizmus hevít. Ha pedig gyenge, akkor a szétfeszülő erők polaritásának hatalmába kerülve, egyebet nem tehet, mint tűr és vár. A protestantizmusnak éppen olyan ereje a passzivitás, akkor, amikor nem jött el az ő órája, mint nagy ereje kell hogy legyen az aktivitás, amikor a történelmi fázisban érkezett az ő jelenete. Ma talán még a protestantizmusnak tűrni és várni kell. Tűr és vár. Mi nagyszerűen tudjuk ezt végezni.

Mikor a radikálizmus özönvize elborította Magyarországot és a legrettenetesebb eredményeket hozta felszínre, akkor talán az utolsó ember is megérezte azt a történelmi igazságot, hogy *Magyarország keresztyén ország* és megérezte az egész protestantizmus azt az igazságot, hogy a protestantizmus *forma, amelynek tartalma a keresztyénség.* Erről soha sem feledkezzünk el. (Ugy van!) A keresztyénség pedig szemben áll mindazzal, amit egy szóval: antikrisztianizmusnak nevezünk. A profétizmus sem volt egyéb, mint a pogányság és judaizmus ellen való harc. Jézusnak, Pálnak, Jánosnak is ez volt a harca, ez a harca a protestantizmusnak is. (Ugy van!) Magyarországnak Regnum Christianumnak kell lenni. (Ugy van! Éljen! Taps!) Ebben a megfogalmazásban minden keresztyénség benn van, de egy másik megfogalmazásban a keresztyénségnek egy nagy része ki van zárva. (Ugy van!) Mikor pedig ilyenösszefoglalásokról van szó, azt kell keresni, ami az egészet összetartja és nem megosztja.

⁵ A katolicizmuson belül Róma és a pápa hatalmát – világi kérdések felett is – előtérbe helyező szemléletrendszer

⁶ toldalék

Ennek vannak bizonyos származék-kérdései, amelyeket sokan lényegnek tekintenek és kihasznál-
nak arra, hogy bizonyos napi vonatkozásokban a tömeglelkeket felhevítsék. Mi világosan tudjuk, hogy
a zsidókérdés *származékkérdés*. Krisztus országa a *szeretet országa, az igazságnak és az emberiségnek az*
országa. És Krisztus szemrehányóan nézne Nehemiásra, aki mikor hazajött a fogságból, tűzzel és vassal,
gyilokkal és törrel akarta lelkileg regenerálni a maga országát. Így nem lehet regenerálni. (Helyeslés.)
Krisztussal lehet regenerálni, keresztyén törvényalkotás, törvényalkalmazás ereje által hozzájárulván a
keresztyén társadalmak belső ereje, amely kifelé hatalmas és imponáló, de mindig nyílt a szíve és mindig
készszéges az alázatos lelkűek és meggyőződötték befogadására.

A katolicizmushoz való viszonyunk sok tekintetben módosítást szenved. (Halljuk! Halljuk!)
Társadalmilag ez a testvérünk az erősebb és a szervezettebb. Az államgépezetben oly nagy mértékben
érvényesül most, mint a XVIII. századtól talán soha. Ez természetes dolog: a legkonzervatívabb testü-
lete a világnak, ő kell, hogy képviselje a leghatalmasabb konzerváló erőt. Ez a hivatása. Ezt amint végzi,
azt mondjuk rá, hogy a történeti egyéniségének felel meg és Istentől adott charismáját gyakorolja. Nagy
dezolációk után, mint pl. a török hódoltság és a XIX. század elején lefolyó forradalmak után mindig a
katolicizmus nyomult előtérbe, mert sürgős kérdés volt a reorganizáció és restauráció.

Mind a két történelmi példa azonban azt mutatja, hogy nagy kisértést hozott ez a helyzet a katho-
licizmusra nézve. Mind a két esetben fájdalmas módon tullepte hivatását és jóvátehetetlen történelmi
hibákat követett el. (Ugy van!) A török hódoltsági magyar restauráció tulajdonképpen az Explanatio
Leopoldinához, a gályarabokhoz és a véstörvényiszékekhez vezetett. És a nagy forradalmak utáni vi-
lágrestauráció a Metternich rendőrállamában jegecesedett ki, amely egészen világos, hogy új forra-
dalmak végzetét hordozta magában. (Ugy van!) Nagyon fájna a dolog, ha ugyanaz a kisértés most is
megejtené ezt a hatalmas nép- és nemzet-konzerváló erőt. Nem magunkat féltünk, a kálvinizmust. Aki
tud szenvedni, annak nincs oka a félelemre. (Ugy van!) Mi pedig tudunk. De féltünk ezt a szerencsétlen,
nyomorult nemzetet, amelyet kísérletek tárgyává tenni nem lehet, (Ugy van!) bármily szent játékok
tárgyául odadobni nem szabad. (Hosszantartó éljenzés és taps.) És amelyiknek az ágya mellett az
agóniájában reszkette és imádkozva kellene megállni és nem erőszakosan megrángatni és kapacitálni
azt, aki haldoklik. (Ugy van! Éljen!)

Én Erdélyből jöttem, amint mondani szokás, – közhellyé vált ez a fogalom, – a vallásszabadság
klasszikus földéből. Három esztendő töltem el ott a nagy összeomlás óta. Helyzetemnél és mun-
kámnál fogva sokszor vezetőhelyre kerültem és résztvettem Erdély ügyeinek irányításában, és boldogan
emlékezem vissza erre az időre, amikor az ónodi sessio⁷ érme szerint, mely ezt a felírást viselte magán:
„concurrunt ut alant,”⁸ a három felekezet annyira megértette egymást, s akkora önmegtagadást tanusí-
tott, mindenik önmagával szemben s akkora megértést a másikkal szemben, aminőt sohasem láttam
s közben mindenik hitvalló tudott lenni! Ezzel aztán a nemzeti ügyet oly erőssé és imponálóvá tudta
tenni, hogy Erdélyben bármily szenvedésekkel is jár, de *mindenki büszke arra, hogy magyar*. Szeretném
kérdezni, hogy Csonka-Magyarországon el tudja-e ezt mindenki mondani? (Ugy van!) Én tehát tudom,
hogy mi a *kooperáció*. Én megcsináltam ezt, rajtam nem mult. Ugy jövök ide ezzel a készséggel és ha
nem lehetséges, nem rajtam fog az mulni. (Éljen! Éljen! Halljuk! Halljuk! Percekig tartó, szünni nem
akará éljenzés és taps.)

⁷ Itt: országgyűlési ülészak

⁸ „egyesülnek, hogy éllesszék [a tüzet]” – Rákóczi emlékérmén a három felekezetet jelképező három nőalak együtt táplálja a
haza oltárának tüzet

Különös módon kiemelem az evangélikus testvérekkel való együttműködést, azért, mert mi ketten külön-külön egy-egy felekezet vagyunk, de együtt a *magyar protestantizmus vagyunk*. Én kész vagyok az erősebb testvér lovagiasságával és önmegtágadásával nyújtani kezemet az idősebb, de gyengébb testvér felé és ezzel példát mutatni arra, hogy milyen kézfogást és segítséget várok a nálunk idősebb testvértől is.

Befelé itt intézményeinkben, világnézetünkben, hitvallásunkban, lelkünkben a *szintiszta integrális kálvinizmusnak vagyok holtig a bive*. (Lelkes éljenzés.) Én a kálvinizmust magamra nézve egyedül üdvözítő vallásnak tartom (Lelkes éljenzés és taps.) ... és ez annyira elfoglal engem, hogy nincs időm rá, hogy, hogy másokra nézve is egyedül annak követeljem és erőszakoljam. Szeretném, ha mindenki Kálviné lenne, de újjong a lelkem, ha valaki egészen *Krisztusé* – Luther módján, vagy Assisi Szent Ferenc módján. Mert az a fő, hogy a Krisztusé legyünk.

Hitvallásaink, szimbolikus irataink, Kálvin János klasszikus művei, nagyszerű történelmi hagyományaink váljanak eleven erőkké, elébb a *magunk életében*, azután népünk életében. Épen ezért magamat a kálvinizmus világnézeti exponensének érzem. (Éljen!) *Egy embernek egy világnézete és egy hite van és az nekem a kálvinizmus*. Ország-világ előtt irodalomban, szóval és étellel ezt óhajtom képviselni és erről bizonyoságot tenni. (Éljen! Éljen!)

Ebből következik, hogy én *az egyház lelkiségére mindennél nagyobb súlyt helyezek*. Az egyház nem csak szocietas, nemcsak jogi alakulat, történelmi képződmény. Az egyház mindenekfelett lélek, lelki szolidaritás, Krisztusnak láthatatlan, misztikus teste, Krisztusnak drága, ékes ruhájú mennyasszonya. (Úgy van!) Tehát az egyházzal szemben a legelső kötelesség nem az adófizetés, nem az egyházjog szerint a szavazás és a presbyterválasztás, hanem a legelső sine qua non-ja minden egyházi munkának: áthatva lenni az egyház igazától, eszményeit szenvedélyként a szívkön hordozni. (Úgy van!) Ezt látta Kálvin is, midőn az egyháznak a két alapfunkcióján: az igehirdetésen és a sakramentumok kiszolgáltatásán kívül egyenlő tényezőül odaállította az *egyházfegyelmet*, mint a „pura doctrina” mellett a *pura vita* garanciáját. Itt látom a legtöbb munkát, ami mindnyájunkra vár. Hányszor látjuk azt, hogy valaki egy olyan drága nagy ajándéknak, hogy a magyar református anyaszentegyháznak önjogu tagja lehet, mily érdemtelenül lett részese. Nem jó a drága gyöngyöket ebeknek vetni! (Úgy van!) A presbyteraink tanulják meg azt és a hiveink tanulják meg azt, hogy azzal, hogy véletlenül kálvinistáknak születtek, megkereszteltettek és az egyházi adót lefizették, tulajdonképpen véve még a Krisztus láthatatlan anyaszentegyházának, az igazi református anyaszentegyháznak belső és igazi tagjaivá nem lettek. Ők még prozeliták tulajdonkép és a prozeliták alázasak legyenek, ne kiabáljanak be a szentélybe és ne ők rendelkezzenek. (Úgy van! Úgy van! Taps.)

Az az óriási feladat vár tehát lelkipásztorokra, tanítókra, világi munkásainkra, hogy lelkivé tegyék a mai kálvinizmust, hogy a kálvinizmus több legyen már, mint díjlevél-harc, mely darabokra szaggat egyházközségeket; több, mint jogi tételek küzdelme bizonyos fegyelmi ügyben; több, mint bármily finom és pontos adminisztráció (Helyeslés), a *kálvinizmus nemzetregeneráló lélek legyen*. Hogy ez miképpen lesz, hosszú volna részleteiben elmondanom. Csak a kiinduló pontra mutatok rá: ez a te szived. Addig hiába prédikálunk, kormányozzuk, tanítunk és tatarozunk, míg szívkön Krisztusnak titkos áldozatul föl nem ajánlottuk s cserébe nem kaptuk az ő Lelkét. Timotheussal tartok: „Igaz beszéd ez és teljes elfogadásra méltó, hogy Krisztus Jézus azért jött e világra, hogy megtartsa a bűnösöket, akik közül első vagyok én. De azért könyörült rajtam, hogy Jézus Krisztus *bennem mutassa meg legelőbb a teljes hosszútűrését, példa gyanánt azoknak, akik hiendenek öbenne az örök életre*.” A megújulás archimedesi pontja: a pásztorok szíve. Épen azért örömmel üdvözlök minden oly megnyilvánulást, mely ezt szolgálja, akár Orle-nek, akár konferenciának nevezze magát és minden olyan törekvést, mely a lelkészeknek ezt az

egyéni és benső regenerációját gyülekezeti munka alapjául kívánja tenni s e szerint kívánja reformálni a gyülekezet belső életét is. Szívesen vállalom nagy horderejű reformokért is a felelősséget annak a kijelentésével, hogy ötletszerűen bedobott reformeszméket nem vagyok hajlandó elfogadni (Úgy van!), mert nagyobb dolgok forognak kockán, hogysem ezekben a kérdésekben máról holnapra kísérletezhessünk. Ez évtizedek munkája, új generáció nevelésének munkája; ez nem határozatok és forradalmi nyilatkozatok efemer⁹ reformja, hanem egy nagyszerű *nemzetpedagógia*.

Az egyház anyagi vonatkozásaira és ügyeire nézve én az 1848. évi XX. törvénycikknek kemény hive vagyok, és annak végrehajtását követelem. De befelé állítom és határozottan kinyilvánítom, hogy eszményem egy olyan egyház, amelyik az önmaga erejére van utalva. (Úgy van! Hosszantartó lelkes éljenzés és taps.) Milyen másképen tudtunk volna mi Erdélyben megélni, ha az a nyomorult államsegély nem kötözött volna a porba és a sárba! Micsoda méltósággal tudtunk volna megállni, milyen fejedelmek és szuverének lettünk volna a világ hatalmasai, csendőrei és úgynevezett államférfiai előtt, ha nem kellett volna a szerencsétlen kongruáért¹⁰ házalni, kilincselni.

Az egyháznak az egyetlen becsületes és biztos anyagi forrása a hivek áldozatkészsége. És ha most számbavesszük egyházainkat, meg méltóztatnak látni, hogy igen sok egyházunknál, ha az államsegélyt leszámítjuk, ha az ösök által gyűjtött tőkék kamatait leszámítjuk és azt mondjuk, hogy a hivek jelenlegi áldozatkészségéből éljenek meg, csőd előtt áll az egész intézmény. Pedig csak annyi jogcime van az életre s annyi intézményre van szüksége e kerületnek, amennyit a hivek közvetlen áldozatkészsége nyújt a most és ezután befolyó önkéntes adományokból és alapítványokból. Ez a kettő a fontos. Mert ha ezután imádsággal és munkával oly nemzedéket nevelünk, mely érzi, hogy a legdrágább kincsek letéteményese mégis csak az egyház, s Istentől sáfárságra vett földi javaiból egyre többet ad az egyház lelki céljaira: azt hiszem, igen biztos és igen helyes gazdasági politikát követünk. Mint ahogy a lelkipásztornak is a legbiztosabb fizetésjavítási mozgalom az, ha önmagát nélkülözhetetlenné tudja tenni, (Úgy van!) úgy az egyháznak is legbiztosabb anyagi alapja az, ha nélkülözhetetlenné tudja tenni magát.

Az iskolákra vonatkozólag kijelentem, hogy a felekezeti iskolázásnak vagyok a hive. Láttam a rettenetes pusztulást, amelyeket Erdélyben okozott az iskolák államosítása. 600 iskolánk közül 420-at államosítottunk 50 esztendő alatt. Mai érték szerint körülbelül 30 milliót tesz ki az a tőke, amelyet így átadtunk az államnak és kikötöttük papiroson a magyar nyelvű állami iskolát. És az eredmény mi lett? Magyar nyelvű állami iskola, de román állami iskola. Ez pedig talán még az oláh nyelvünél is rosszabb, mert ez *renegátokat* nevel tanítóban és tanítványban egyaránt.

De az is bizonyos, hogy az iskolai államsegélyek nyújtásával és biztosításával azt a felbecsülhetetlen szolgálatot ismeri el az állam, amit felekezetünk négyszáz év óta a magyar mivelődés érdekében versenyen kívül végez s indirekte a magyar kultúra legdrágább javaira: a nemzeti érzésre és vallásosságra szerez biztosítékokat. Ezen az alapon követelem küzdelmes kulturmunkánkban az állam *fokozott támogatását* (pedig ennek éppen ellenkezőjét mutatják a jelek) viszont ezzel szemben garantálom tanításunk szellemének *nemzeti voltát és ethikai idealizmusát*. Lesz erőm minden jelenséget visszaszorítani, ami intézeteinkben e szellem ellen vét.

A belmissziói alakulatokra vonatkozólag a következőket jegyzem meg. Méltóztatnak tudni azt, hogy mindig, mikor az egyház medencéje kiszikkadt, az Úr Isten gondoskodott róla, hogy addig is-

⁹ mulékony, átmeneti

¹⁰ lelkészi illetmény állami kiegészítése

meretlen rezervoárokból¹¹ az életnek vize beözönljön oda. Vallásos megújulás, *revival* mentette meg eddigelé *mindig* a protestantizmust, amint azt minden nemzet a maga történetében megállapíthatja.

Ezek rendszeren az egyházon kívül indultak, ott hatalmasodtak el, egy bizonyos exkluzivitás járult hozzá a lényegükhöz, hogy azok lehessenek, amivé válniuk kell; mint ahogy a malom kerekére hulló vizet deszkák közé szorítják, az ugynevezett „lajt” által készítik elő, hogy a viznek ereje legyen lendíteni a kereket. Így volt szüksége az Istennek arra, hogy exkluzivitással erőssé tegye ezeket a mozgalmakat. És ezek az egyházakat felüdítették és gazdag termést hoztak, úgy, hogy a pusztaságban oázisok nőtték ki a földből. Ami pedig nem vált belőle egyházzá, ami megmaradt exkluzívnak, az elsekélyesedett és mocsárrá vált. Ez a történet világos tanúsága. (Úgy van!) Tehát az ugynevezett megújulások, amiket nagy gyűjtő névvel pietizmusnak nevezünk, kell, hogy érvényesítsék a maguk regeneráló hatását *magában az egyházban*. (Éljen!) És mindaz, amit a gyülekezetek belőle felszivnak, áldássá, nagyszerű új tenyészetté válik; mindaz, amit maguknak megtartanak egyházon kívül, azok elsekélyesednek, azokból üres, terméketlen dolgok válnak. (Szepták!) Igen, szeptárius dolgok lesznek. Tehát oly világosan látszik a kérdés egész megoldása: a gyülekezetet itatni át azzal a lélekkel és nem engedni, hogy az külön magában megáporodjék. A szeptáriusság ellen egyetlen küzdelem van: feleslegessé kell őket tenni! Feleslegessé azáltal válik, ha mindazt a lelki hatást és eredményt, amit ezek a mozgalmak ígérnek, maga a gyülekezet a maga gyülekezeti életében nyújtani tudja. Ha ez egyszer megvan, ez a nehéz kérdés, mely most annyi összeütközésre ad alkalmat, végérvényesen meg van oldva.

Van azonban e kérdésnek más oldala is. A gyülekezeti principium legteljesebb keresztülvitele mellett is lesznek kérdések, amelyek megoldására kollektív, gyülekezetközi alakulások szükségesek. Világszövetségek, ifjusági és diákmozgalmak, speciális harc alkohol, prostitució, szennyirodalom stb. ellen szükségképpen megteremti a maga koinonikáját.¹² Ezeket minden erőmmel támogatni, exponenseiket az egyház gyermekeinek s szolgálóinak nézni soha meg nem szünöm.

Anyagi ügyekre vonatkozólag nem nyilatkozom, azért nem, mert nem ismerem még a helyzetünket s azért nem, mert ezen a téren a meggyőződésemet azt hiszem, hogy nagyon sokáig Főgondnok Úr Öexcellenciájánál fogom tartani. (Éljen!) Az a fényezés, hogy a dunamelléki egyházkerület a maga háztartását oly férfival kezeltesse, aki éppen ezekben a vonatkozásokban az utolsó félszázad egyik legkíválóbb és legeredményesebb magyar államférfiú volt:¹³ történelmi kiváltsága a mi egyházkerületünknek, melyre eléggé büszke, s melyért eléggé hálás nem lehet lenni. (Éljen! Lelkes taps.)

Mindenben pedig elnöktársam Őnagyméltóságával a legteljesebb egyetértésben állok. Az ő kipróbált államférfiúi bölcsességét, bámulatos ítélőképességét, tapintatát magam mellett érezve, ezekben a vonatkozásokban az ő iskolájába beiratkozva, érezve és élvezve az ő nemes, megtisztelő barátságát, mellyel már eddig is dicsekedhetem, meg vagyok győződve róla, fiui tisztelettel tekintve fel rá és közben mégis, mint püspök, kerületem minden hívének s így neki is lelki atyjául érezvén magamat, (Lelkes éljenzés és taps) jó reménységgel indulok meg nehéz utamra. Magamat a dunamelléki ref. egyházkerület főpásztorául érzem, mert a papságnak a legértékesebb és legnemesebb tartalmát a pásztorság adja. Bennem nem a kormányzó, nem a financier,¹⁴ nem a politikus, nem a közjogász fog érvényesülni, én azt akarom, hogy a pásztor érvényesüljön. Ezekre az utóbbi funkciókra nálamnál ezerszer különb

¹¹ víztározó

¹² itt: közösség, együttműködés

¹³ Darányi Ignác (1849–1927) 1902-től haláláig töltötte be a Dunamelléki Református Egyházkerület főgondnoki tisztségét.

¹² 12 éven keresztül (1895–1903 és 1906–1910 között) Magyarország földművelésügyi minisztere volt.

¹⁴ itt: pénzügyi szakértő

egyéniségek állanak rendelkezésre. Én mint pásztor, a kerület minden egyes templomát úgy tekintem, mint a saját szószékemet; minden egyes hívét, mint a saját hívemet; a kerület minden egyes hivatalosát, különösen a lelkipásztorokat úgy tekintem, mint *az én legszűkebb gyülekezetemet*. Ez a legnagyobb jutalom nekem és a legnagyobb áldás.

Ezzel foglalom el a püspöki széket. (Hosszantartó, szünni nem akaró lelkes éljenzés és viharos taps.)¹⁵

¹⁵ A leközölt szöveg alapjául az alábbi kiadás szolgál: Dr. Ravasz László dunamelléki püspök beiktatása alkalmából elhangzott beszédek és imák, A dunamelléki református egyházkerület megbízásából saját gyorsírói feljegyzései után összeállította B. Major János vallásánító lelkész az Országos Gyorsíró Tanács tagja, Budapest, a Dunamelléki Református Egyházkerület kiadása, 1921, 27–39.